

Dr hab. Dariusz Mucha prof. AWF
Instytut Nauk Biomedycznych
Wydział Wychowania Fizycznego i Sportu
Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie

Kraków, 31.01.2022 r.

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Ewy Bartelmus

Temat: Transformacja emocjonalna u kobiet po porodzie fizjologicznym

Promotor: dr hab. Rafał Gnat, prof. AWF

Przedstawioną mi do recenzji rozprawę doktorską zrealizowaną w Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach przeczytałem z zainteresowaniem i dużą uwagą.

Ciąża, poród oraz połóg to okresy w życiu kobiet w których dochodzi do wielu zmian w ich organizmach, a także do przewartościowania priorytetów i budowania swojej rzeczywistości od podstaw. Tym stanom towarzyszy bardzo często silny stres, emocje oraz poczucie zachwiania bezpieczeństwa i kryzys emocjonalny.

Problematyka transformacji emocjonalnej u kobiet po porodzie nie należy do zagadnień, które są permanentnie poddawane wieloaspektowym badaniom, szczególnie w kontekście ich zdrowia, a w takim obszarze należy ulokować prowadzone badania Autorki niniejszej rozprawy doktorskiej.

Opis pracy

Praca doktorska zawiera 100 stron oprawionego wydruku komputerowego, w tym zawarto: 22 tabele, 17 rycin, 100 pozycji piśmiennictwa. Struktura pracy jest prawidłowa i typowa dla prac oryginalnych. Praca składa się z następujących rozdziałów:

1. Wstęp
2. Struktura i cele pracy
3. Materiał i metody
4. Wyniki
5. Dyskusja
6. Wnioski
7. Bibliografia
8. Aneksy

Dodatkowo w zakładce okładki zamieszczono wykaz skrótów, interpretację wyników skal oraz słownik terminów.

Wstęp

Ta część pracy została przedstawiona na 19 stronach z podziałem na 6 podrozdziałów, które zawierają: wprowadzenie (które stanowi jednocześnie uzasadnienie wyboru tematu rozprawy doktorskiej), typowe kształtowanie emocji kobiet w okresie ciąży, porodu i połogu, zaburzenia emocjonalne, czynniki warunkujące zaburzenia emocjonalne, najczęściej występujące zaburzenia emocjonalne, środki profilaktyczne i terapeutyczne wspomagające proces formowania prawidłowej postawy emocjonalnej kobiet w powyższych okresach, intensyfikację kontaktu dotykowego pomiędzy matką a dzieckiem oraz podsumowanie.

Obszernie napisany rozdział stanowi udokumentowanie podjętego problemu badawczego i klarownie wprowadza w zagadnienia przeprowadzonych badań. Dokonując przeglądu literatury fachowej Autorka opisała różnorodne związki oraz procesy i przedstawiła ich interpretację w oparciu o liczną grupę badaczy zajmujących się problematyką opisaną w dysertacji.

Autorka wskazała, że pomimo prowadzonych w tym obszarze licznych badań konieczne są kolejne projekty naukowe, ponieważ „transformacja emocjonalna kobiet po porodzie fizjologicznym jest złożonym procesem wielowymiarowym... i w znacznym stopniu ma charakter indywidualny ...to interpretacja i opisy tego typowego kierunku mają jednakże nieco abstrakcyjny i enigmatyczny charakter. Wydaje się brakować w nich solidnego ugruntowania naukowego. W literaturze odczuwalna jest też lekka „fiksacja” badaczy na emocjach negatywnych” (str. 21, wersy 16-12 od dolnej krawędzi strony). Te zacytowane sekwencje są na pewno „przerysowane”, lecz nie zmienia to faktu, iż kierunek badań został prawidłowo wytyczony przez Doktorantkę.

Pani mgr Ewa Bartelmus nie ustrzegła się w tym rozdziale błędów różnego rodzaju, a mianowicie: na str. 5, wers 2 od dolnej krawędzi strony jest napisane „...które należałoby uznać tutaj za typowe”, na str. 8, wersy 20–21 od górnej krawędzi strony „W dalszej części prowadzonych tutaj rozważań ...”, czy na str. 9, wers 1 od górnej krawędzi strony „Uwidacznia się jednak brak wyraźnej klasyfikacji oddziałujących tutaj czynników”, czy w kolejnych wersach 9 strony (2–3 od górnej krawędzi strony) „zauważalnych tutaj wpływów...”. Tutaj, czyli gdzie ?

Błędy innego rodzaju, które występują w tym rozdziale rozprawy doktorskiej, ale również w jej kolejnych częściach są typu: „Dostępna literatura tematu przedstawia różne opisy tego zjawiska”...” (str. 8, wers 1 od dolnej krawędzi strony), czy „Przygnębienie poporodowe, potocznie *baby blues*, występuje według literatury u 30 -70% kobiet [Każmierczak i wsp. 2010, Mojs i wsp. 2013]”(str. 12, wersy 14 - 15 od górnej krawędzi strony) oraz na str. 14, wers 5 od górnej krawędzi strony „Literatura tematu podaje również inne nazwy opisujące to zjawisko psychiczne ...”. To nie dostępna literatura tematu przedstawia, podaje, czy według niej „coś” występuje, tylko Autorzy określonych badań na podstawie analizy swoich wyników.

Nie powinno być także sformułowań w pierwszej osobie „Zdrową psychikę człowieka określamy jako całokształt cech...” (str. 15, wers 1 od górnej krawędzi strony).

Tego typu błędy występują zarówno w rozdziale pierwszym, jak również w rozdziałach kolejnych rozprawy doktorskiej, dlatego też nie będę wskazywał ich w dalszej części recenzji, przedstawiając tylko te najistotniejsze.

Struktura i cele pracy

W rozdziale drugim Autorka rozprawy przedstawiła cele (problemy badawcze) swoich badań w oparciu o dwa projekty badawcze, zaznaczając, że „problemy badawcze w Projekcie 2 zostały sformułowane finalnie po zakończeniu analizy wyników w Projekcie 1” (str. 25, wers 2-1 od dolnej krawędzi strony). Natomiast w pierwszym zdaniu rozdziału trzeciego (str. 27, wersy 1-2 od górnej krawędzi strony) napisała „W ramach niniejszej rozprawy zostaną przedstawione dwa projekty badawcze odbywające się równolegle ...”. Na czym polega niezręczność tych sformułowań?

W Projekcie 1 przedstawiono jeden problem badawczy ogólny: „Jak można scharakteryzować proces transformacji emocjonalnej kobiet w ciągu 12 tygodni po porodzie fizjologicznym pod względem wartości przeciętnych i wskaźników zmienności

uwzględnionych zmiennych zależnych, korelacji pomiędzy nimi oraz ogólnych kierunków ich zmian ?” i 6 problemów szczegółowych.

W Projekcie 2 sformułowano również jeden problem badawczy ogólny: „Czy zastosowanie zintensyfikowanego kontaktu dotykowego z dzieckiem wpływa na proces transformacji emocjonalnej kobiet po porodzie fizjologicznym?” oraz 3 problemy szczegółowe.

Przedstawione cele główne i szczegółowe pracy nie budzą większych zastrzeżeń, z hipotez Autorka zrezygnowała świadomie, natomiast zastanawia trzykrotne zamieszczenie w dysertacji celów głównych (ogólnych problemów badawczych): na stronie 5, wersy 11 – 7 od dolnej krawędzi strony (jako dwa podstawowe pytania badawcze), na str. 21, wersy 11 – 7 od dolnej krawędzi strony i na str. 22, wersy 5 – 7 od górnej krawędzi strony (jako dwa cele) oraz na str. 24 (wersy 12 – 9 od dolnej krawędzi strony) i str. 26 (wersy 1-2 od górnej krawędzi strony) jako ogólne problemy badawcze. We wskazanych miejscach rozprawy doktorskiej są one także nieco inaczej zredagowane. Być może warto zastanowić się nad przeredagowaniem także np. pierwszego problemu badawczego w Projekcie 2.

Material i metody

Badania w Projekcie 1 ukończyły 92 kobiety w wieku 19 - 40 lat, a w Projekcie 2 w etapie końcowym uczestniczyły 43 kobiety w wieku 20 – 40 lat. Rekrutacja do badań odbyła się w oparciu o kryteria włączenia i wyłączenia, a na badania uzyskano zgodę Komisji Bioetycznej ds. Badań Naukowych Akademii Wychowania Fizycznego w Katowicach (nr 8/2017) oraz zezwolenie władz Szpitala Miejskiego im. Jana Pawła II w Bielsku – Białej na wdrożenie procedur.

W Projekcie 1 do badania transformacji emocjonalnej kobiet po porodzie fizjologicznym zastosowane były następujące kwestionariusze:

1. Edynburska Skala Depresji Poporodowej (Edinburgh Postnatal Depression Scale – EPDS).
2. Szpitalna Skala Depresji i Lęku (The Hospital Anxiety and Depression Scale – HADS).
3. Skala Pozytywnego i Negatywnego Afektu (Positive and Negative Affect Schedule – PANAS).
4. Skala Poczucia Kompetencji Rodzicielskich (Parenting Sense of Competence – PSOC).

Edynburska Skala Depresji Poporodowej i Szpitalna Skala Depresji i Lęku to narzędzia do oceny emocji negatywnych, Skala Pozytywnego i Negatywnego Afektu służy do pomiaru nasilenia pozytywnych i negatywnych emocji, a Skala Poczucia Kompetencji Rodzicielskich powiązana jest z domeną emocji pozytywnych.

W trzeciej dobie po porodzie uczestniczki Projektu 1 na ekranie komputera odczytywały pytania z kolejnych skal i zaznaczały wybrane przez siebie odpowiedzi. Procedura została powtórzona w 13 tygodniu po porodzie. W okresie 12 tygodni po porodzie uczestniczki wypełniały online internetowy dziennik obserwacji służący weryfikacji możliwości wystąpienia czynników wykluczających składający się z kilku pytań. Przebieg badań nadzorowała Autorka projektu z wykwalifikowanym zespołem, który składał się z 5 osób.

W Projekcie 2 do grupy eksperymentalnej składającej się z 43 kobiet dołączono „wirtualnie” 43 kobiety, które uczestniczyły w Projekcie 1 stosując procedurę tzw. doboru parami (grupa kontrolna). Zastosowano te same narzędzia badawcze jak w Projekcie 1, pod nadzorem tego samego zespołu. Procedura badawcza obejmowała dodatkowo 5-godzinne szkolenie w zakresie masażu Shantali, który był wykonywany w grupie eksperymentalnej przez matki na dzieciach 2 razy dziennie po 10 minut w okresie 12 tygodni. Łączna liczba wykonanych zalecanych masaży powinna stanowić 168 sesji (na stronie 41, wers 2 od dolnej krawędzi strony „widnieje” liczba 169 ?!).

Analizę statystyczną przeprowadzono w oparciu o pakiet Statistica 11.0, a dla wszystkich przeprowadzonych testów statystycznych jako krytyczny przyjęto poziom istotności równy 0,05. Uzyskane wyniki każdorazowo interpretowano z uwzględnieniem podziału na domeny emocji negatywnych oraz domeny emocji pozytywnych. Dla każdego z zastosowanych kwestionariuszy obliczono ogólny wskaźnik alfa Cronbacha oraz wskaźniki korelacji pomiędzy ich poszczególnymi pozycjami, tj. pytaniami/twierdzeniami. W analizie statystycznej posłużono się m.in. testami: W Shapiro-Wilka, t-Studenta, Wilcozona, U Manna-Whitneya, PearsonaSpearmana oraz χ^2 .

Wyniki

Uzyskane wyniki badań przeanalizowano i opisano na 21 stronach oraz zestawiono w 14 tabelach, a także zobrazowano na 6 rycinach, odzwierciedlających postawione cele. Analizę wyników przedstawiono w sposób typowy dla rozpraw doktorskich. W dwóch podrozdziałach dotyczących obu projektów zawarto wyczerpującą charakterystykę wyników przeprowadzonych badań. Tak przejrzyście skonfigurowana prezentacja wyników wraz

z dyskusją to dwa rozdziały, które zasługują na szczególne podkreślenie jako „mocne” strony dysertacji.

Zawartą w tym rozdziale analizę wyników i ich zestawienie oceniam pozytywnie, gdyż nieliczne błędy występujące w tym rozdziale, a wskazane w początkowej części niniejszej recenzji nie umniejszają jej wartości merytorycznej. Występują także sformułowania potoczne, które nie powinny być zamieszczone w rozprawie doktorskiej, np. „Bez dalszego komentarza te części wyników, które mówią same za siebie ...”(str. 46, wers 4 od dolnej krawędzi strony).

Dyskusja

W dyskusji zawartej na 16 stronach Autorka opisuje i przedstawia wyniki badań własnych, a także konfrontuje z wynikami zaczerpniętymi z piśmiennictwa. Dyskutowane są wszystkie aspekty rozprawy, a Pani mgr Ewa Bartelmus umiejętnie interpretuje swoje spostrzeżenia na tle innych badaczy i starannie porusza wszystkie wątki rozprawy, co utwierdza recenzenta, że posiada znaczącą wiedzę w powyższej problematyce. Wykazała się swobodą w interpretacji wyników co jest odzwierciedleniem jej dobrego warsztatu naukowego, a weryfikacja postawionych założeń w niniejszym rozdziale została przeprowadzona pomyślnie. W kilku aspektach praca ma nowatorski charakter, a treści trzech ostatnich części tego rozdziału, dotyczące aplikacji naukowych i klinicznych oraz ograniczeń są odzwierciedleniem głębokich przemyśleń Autorki. Dokonała w nich oceny zastosowanych narzędzi badawczych, wskazując na okoliczności ich użycia, a także rokowań w procesie transformacji, które nie są uzależnione od stanu wyjściowego. Wśród ograniczeń wymieniła znaczną liczbę wykluczeń w obu projektach i brak randomizacji w Projekcie 2, co potwierdza dobre przygotowanie Autorki do dalszych badań naukowych.

Na stronie 40 (wersy 2-1 od dolnej krawędzi strony) Doktorantka napisała „Uczestniczkom zalecano wykonywanie masażu 2 razy dziennie, przed południem i po południu przez czas 10 minut”, pomijając sformułowanie zdania w aspekcie stylistycznym, pytanie recenzenta dotyczy faktycznego czasu wykonywania pojedynczego masażu, ponieważ na stronie 77 (wersy 14 -13 od dolnej krawędzi strony) napisano „Masaż Shantali uczestniczki grupy eksperymentalnej wykonywały co najmniej 2 razy dziennie przez około 5 minut”.

W opinii recenzenta dyskusja została przeprowadzona prawidłowo, choć i w tym rozdziale Doktorantka nie ustrzegła się błędów różnego rodzaju, oprócz wcześniej już

omówionych, typu „...literatura tematu wydaje się wypowiadać dość często...” (str. 72, wers 1 od dolnej krawędzi strony), występują także stwierdzenia o charakterze „delikatnie” niezrozumiałym „Wyda się, iż jest on być wysoki, a przynajmniej wystarczający” (str. 66, wers 14 od górnej krawędzi strony), czy „W Projekcie 2 liczebność uczestniczek, które ukończyły procedury (n=43) była tylko o jedną jednostkę mniejsza od wskazań kalkulatora ...” (str. 67, wersy 5 – 7 od górnej krawędzi strony). Pozostałe błędy to określenia potoczne, które nie powinny pojawić się w rozprawie doktorskiej: „By napisać choć kilka słów ...” (str. 74, wers 14 od górnej krawędzi strony), „Idąc dalej, można twierdzić ...” (str. 80, wers 16 od górnej krawędzi strony) i kilka innych tego typu.

Wnioski

Sformułowano 9 wniosków (6 dla Projektu 1 oraz 3 dla Projektu 2), które są bezpośrednią reasumpcją dokonanych spostrzeżeń i wynikiem analizy uzyskanych danych, a także potwierdzają zrealizowanie postawionego w dysertacji celu.

Autorka wykazała się umiejętnością uogólniania szeroko prezentowanych wyników, a co najważniejsze przedstawione wnioski mają odzwierciedlenie w zgromadzonym i przeanalizowanym materiale badawczym.

Bibliografia

Ta część dysertacji zawiera pozycje piśmiennictwa przedstawione w kolejności alfabetycznej. W zestawieniu piśmiennictwa na stronach 84-90 zamieszczono 100 pozycji, w tym 47 stanowią pozycje anglojęzyczne. Aktualne piśmiennictwo opublikowane w ostatniej dekadzie, tj. od 2012 roku stanowi 21 pozycji, a starszych jest 79 pozycji.

Dobór literatury w kontekście jakościowym i ilościowym oceniam pozytywnie.

Aneksy

Na ostatnich 10 stronach dysertacji zamieszczono zastosowane w zrealizowanych projektach 4 kwestionariusze, dziennik obserwacji i 4 tabele.

Podsumowanie recenzji

Doktorantka nie ustrzegła się w opinii recenzenta błędów różnego rodzaju, uważam jednak, że rozprawa doktorska mgr Ewy Bartelmus w podstawowych kryteriach oceny pracy

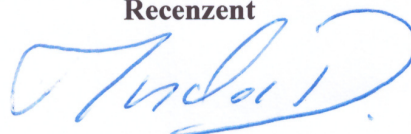
naukowo-badawczej zasługuje na ocenę pozytywną. Struktura pracy jest prawidłowa, materiał adekwatny do celu pracy, narzędzia badawcze, w tym metody statystyki są dobrane właściwie. Dyskusja to istotny, ale zarazem dość trudny do napisania rozdział pracy, a Autorka poradziła sobie z nim dobrze, wykazując się wiedzą w zakresie podjętej problematyki badawczej.

Wniosek końcowy

Uważam, że recenzowana przeze mnie rozprawa doktorska mgr Ewy Bartelmus pt. „Transformacja emocjonalna u kobiet po porodzie fizjologicznym” jest rozwiązaniem oryginalnego zagadnienia naukowego i spełnia wszystkie wymagania ustawowe na stopień naukowy doktora w dziedzinie nauk medycznych i nauk o zdrowiu, w dyscyplinie nauki o kulturze fizycznej.

Wniosuję do Senatu Akademii Wychowania Fizycznego im. Jerzego Kukuczki w Katowicach o dopuszczenie mgr Ewy Bartelmus do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Recenzent

dr hab. Dariusz Mucha, prof. AWF